

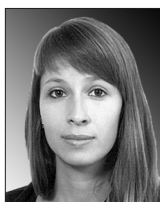
Povezanost kvalitete privrženosti roditeljima s različitim aspektima perfekcionizma kod adolescenata

UDK: [159.942.5-055.52]-053.6

159.923.3-053.6

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 28. 10. 2015.

Diana Sutlović, mag. psych.¹
IX. gimnazija, Zagreb
diana.sutlovic@gmail.com

Prof. dr. sc. Zora Raboteg-Šarić²
Institut društvenih znanosti *Ivo Pilar*, Zagreb
Zora.Raboteg-Saric@pilar.hr

Sažetak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati u kolikoj je mjeri kvaliteta privrženosti roditeljima povezana s različitim aspektima perfekcionizma kod adolescenata. U istraživanju je sudjelovalo 350 srednjoškolaca prosječne dobi od 16 godina. Podaci su prikupljeni Inventarom privrženosti roditeljima i vršnjacima – re-

¹ Diana Sutlović stekla je diplomu magistra psihologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Trenutno se stručno osposobljava za stručnog suradnika psihologa. Prethodno je radila kao pomoćnik djeci s teškoćama u razvoju (vrtić, osnovna škola i srednja škola). Redovno pohađa stručne skupove i edukacije vezane uz područje psihologije te u slobodno vrijeme volontira u Psihološkom centru TeSa.

² Zora Raboteg-Šarić radi kao znanstvena savjetnica. Vodila je znanstvenoistraživačke projekte iz područja socijalizacije djece i mladih, odrednica roditeljstva, obiteljskih i vršnjačkih odnosa u adolescenciji te je sudjelovala kao istraživač na brojnim domaćim i međunarodnim znanstvenim projektima. Predavala je kolegije iz razvojne psihologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Objavila je samostalno ili u koautorstvu knjige o psihologiji altruizma, jednoroditeljskim obiteljima, kvaliteti života mladih u područjima pogođenim ratom, trgovanju ženama i djecom te šezdesetak znanstvenih članaka. Dobitnica je državne nagrade za značajno znanstveno dostignuće u području društvenih znanosti.

vidirana verzija (*Inventory of Parent and Peer Attachment*; IPPA; Armsden i Greenberg, 1987.) i Multidimenzionalnom skalom perfekcionizma (*Frost Multidimensional Perfectionism Scale*; Frost i sur., 1990.). Na temelju rezultata faktorske analize formirane su četiri subskale koje mjere različite aspekte perfekcionizma. Rezultati istraživanja pokazali su kako djevojke u odnosu na mladiće pokazuju veću sklonost prema redu i organiziranosti, dok na ostalim dimenzijama perfekcionizma razlike između rezultata dječaka i mladića nisu značajne. Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza, uz kontrolu roda sudionika istraživanja, pokazali su da su privrženost majci i privrženost ocu značajni negativni prediktori ukupnog perfekcionizma i neadaptivnih dimenzija perfekcionizma (zabrinutost zbog pogrešaka i sumnja u vlastitu izvedbu, roditeljska očekivanja i prigovaranja) te značajni pozitivni prediktori adaptivne dimenzije perfekcionizma (organiziranost). Privrženost roditeljima nije značajno povezana s dimenzijom osobnih standarda adolescenata. Nalazi istraživanja ukazuju na važnost kvalitete odnosa privrženosti između roditelja i djece za razvoj adaptivnog i neadaptivnog perfekcionizma kod adolescenata.

Ključne riječi: perfekcionizam, privrženost roditeljima, adolescenti

UVOD

Prema teoriji privrženosti (Bowlby, 1969.; prema Berk, 2008.), kvaliteta emocionalne veze koja se razvija između djeteta i njegovog primarnog skrbnika utječe na razvoj pojedinca kroz cijeli životni vijek. Na temelju iskustva u odnosima s roditeljima, dijete razvija unutarnje radne modele roditelja kao figura privrženosti, tj. skup očekivanja i vjerovanja o dostupnosti roditelja. Navedeni unutarnji radni modeli postaju temelj za buduće bliske odnose koji se stvaraju tijekom djetinjstva, ali i adolescencije i odrasle dobi. Jedan od najvažnijih izazova na pragu adolescencije i tijekom ovog životnog razdoblja je uspostava osjećaja vlastitog identiteta, pri čemu se kod adolescenata javlja i izrazita težnja za autonomijom (Steinberg i Silk, 2002.). Istraživanja o odnosima adolescenata s roditeljima i vršnjacima ističu da je proces uspostave neovisnosti od roditelja najzdraviji kada se odvija u kontekstu emocionalno bliskih odnosa roditelj-dijete (Raboteg-Šarić, 2014.). Snažna i sigurna privrženost roditeljima ne mora nužno predstavljati prepreku adolescentima u procesu formiranja njihovog identiteta i postizanju neovisnosti. Štoviše, kvalitetan odnos s roditeljima stimulira taj proces te roditelji ostaju važan izvor podrške većini adolescenata tijekom njihove tranzicije u odrasle osobe (van Wel, ter Bogt i Raaijmakers, 2002.). Za adolescente roditelji kao figure privrženosti imaju dvije važne uloge: ulogu si-

gurnog utočišta kojem se vraćaju i od kojeg traže zaštitu tijekom stresnih situacija i ulogu sigurne baze koja im služi kao podrška u istraživanju okoline i razvoju vlastite neovisnosti od roditelja (Hazan i Shaver, 1994.).

Proučavanje međusobnog odnosa privrženosti i perfekcionizma sve je više u žarištu interesa brojnih istraživača, jer su oba konstrukta važna za svakodnevno funkcioniranje pojedinca. Ukoliko su figure privrženosti dostupne, predvidljive, dosljedne te odgovaraju na potrebe djeteta, tada će dijete iskusiti dosljednost u obrascima ponašanja. Zbog navedenoga, moguće je da se pomoću kvalitete odnosa privrženosti između djeteta i roditelja, odnosno na temelju sigurno privrženog odnosa između djeteta i roditelja može predvidjeti adaptivni perfekcionizam, dok nedaptivni perfekcionizam može rezultirati iz nesigurno privrženog odnosa između djeteta i roditelja (Barrow i Moore, 1983.). U ovom radu stoga nastojimo istražiti kakav je međusobni odnos privrženosti adolescenata roditeljima i različitih aspekata njihovog perfekcionizma.

Perfekcionizam

Perfekcionizam se najčešće definira kao stil osobnosti koji se očituje u težnji za bespriekornošću i postavljanju prekomjerno visokih standarda, pri čemu se vlastita izvedba pretjerano kritično ocjenjuje, a vlastita vrijednost procjenjuje se na temelju uspješnosti izvedbe (Pacht, 1984.; Stoeber i Otto, 2006.). U ranijim istraživanjima prevladavale su definicije perfekcionizma kao jednodimenzionalnog konstrukta koji predstavlja faktor ranjivosti za razvoj brojnih psihičkih poremećaja (Greblo, 2012.). Rezultati istraživanja ukazuju na povezanost perfekcionizma s različitim poremećajima poput depresije (Hewitt, Flett i Ediger, 1996.), anksioznog poremećaja (Handley, Egan, Kane i Rees, 2014.), poremećaja prehrane (Cassin i von Ranson, 2005), opsesivno-kompulzivnog poremećaja (Frost i Steketee, 1997.) i sklonosti suicidu (Hamilton i Schweitzer, 2000.).

Kasnija empirijska istraživanja potvrđuju višedimenzionalnost konstrukta perfekcionizma. Frost i suradnici konstruirali su Multidimenzionalnu skalu perfekcionizma koja mjeri šest različitih dimenzija: osobne standarde, organiziranost, zabrinutost zbog pogrešaka, sumnju u vlastitu izvedbu, roditeljska očekivanja i roditeljska prigovarivanja (Frost, Marten, Lahart i Rosenblate, 1990.). Navedene dimezije uključuju osobne i socijalne aspekte perfekcionizma. Perfekcionista imaju visoke standarde, vrednuju red i organizaciju i nastoje izbjeći pogreške te stoga teže donose odluke i poduzimaju akcije. Njima je također jako važno kako ih evaluiraju njihovi roditelji, tj. kakva su njihova prošla i sadašnja očekivanja i što im zamjeraju. Na osobne i socijalne aspekte perfekcionizma ukazali su i Hewitt i Flett (1991.), autori skale koja se također naziva Multidimenzionalna skala perfekcionizma. Oni razlikuju tri dimen-

zije perfekcionizma: sebi-usmjereni perfekcionizam, za koji je karakteristično da osoba postavlja sebi nerealistično visoke standarde postignuća, drugima-usmjereni perfekcionizam, koji podrazumijeva nerealistično visoka očekivanja u odnosu na druge ljude te strogu evaluaciju njihova uratka, i društveno propisani perfekcionizam, za koji je karakteristično da osoba percipira kako druge značajne osobe u njenom životu očekuju od nje da bude savršena. Frost i suradnici su u istraživanjima sa studentskom i kliničkom populacijom proveli faktorsku analizu na česticama devet subskala koje uključuju navedena dva upitnika perfekcionizma te su potvrdili postojanje dviju temeljnih dimenzija Frost, Heimberg, Holt, Mattia, i Neubauer, 1993.). Prvi faktor, kojeg su autori nazvali „pozitivne težnje“, odnosi se na adaptivne značajke perfekcionizma i obuhvatio je dimenzije osobnih standarda, organiziranosti, sebi-usmjerenog perfekcionizma i drugima-usmjerenog perfekcionizam. Drugi faktor opisan je kao „neadaptivne evaluacijske brige“, a obuhvatio je sljedeće dimenzije perfekcionizma: zabrinutost zbog pogrešaka, sumnju u vlastitu izvedbu, roditeljska očekivanja, roditeljska prigovarivanja i društveno propisani perfekcionizam.

Adaptivni i neadaptivni perfekcionizam

Većina istraživača smatra da je postavljanje izrazito visokih osobnih standarda osobina koja u najvećoj mjeri razlikuje perfekcionista od neperfekcionista (prema Gilman i Ashby, 2003.). Međutim, ovo obilježje perfekcionizma može biti indikator mentalnog zdravlja, a ne samo psiholoških tegoba, na što ukazuju i neke ranije teorije ličnosti. Tako Adler smatra da je težnja k savršenstvu važan aspekt zdravog razvoja ličnosti jer omogućuje pojedincu da razvije vlastite talente i potencijale, a postavljanje visokih standarda u skladu je i s pojmom samoaktualizacije iz Maslowljeve teorije ličnosti (Adler, 1956., Maslow, 1970.; prema Gilman i Ashby, 2003.). Hamachek (1978.) je među prvima ukazao na višedimenzionalnost konstrukta perfekcionizma koji uključuje dva međusobno odvojena, ali i povezana tipa perfekcionizma: normalan ili adaptivni perfekcionizam i neurotski ili neadaptivni perfekcionizam. Normalni perfekcionista postavljaju visoke osobne standarde, ali ujedno shvaćaju da ih ne moraju uvijek zadovoljiti. Oni su stoga često zadovoljni svojim pokušajima ostvarivanja tako postavljenih standarda i motivira ih težnja da ostvare svoje mogućnosti. Neurotski perfekcionista također imaju visoka očekivanja, ali teško prihvaćaju da ih u određenim situacijama ne mogu ispuniti. Stoga su oni češće nezadovoljni sobom i vlastitim uratkom. Prema ovom shvaćanju, ono što razlikuje zdrave i nezdrave tipove perfekcionista nije postavljanje visokih osobnih očekivanja, nego sposobnost prihvaćanja činjenice da se takvi standardi ne moraju dosljedno ispunjavati i da pokušaji njihovog ispunjavanja ne moraju uvijek biti uspješni. Ovakvo shvaćanje perfekcionizma potvrđuju rezultati istraživanja koja su koristila višedimenzionalne mjere

perfekcionizma. Tako Stober i Otto (2006.) zaključuju u svom preglednom radu da perfekcionizam nije nužno negativan, disfunkcionalan ili patološki stil osobnosti, kako se često opisivao u ranijim istraživanjima, već je višedimenzionalne konstrukta koji uključuje pozitivne i negativne aspekte. Prema ovim autorima, kombinacijom dviju temeljnih dimenzija perfekcionizma mogu se razlikovati skupine pojedinaca koji su zdravi i nezdravi perfekcionista. Zdravim perfekcionista svojstvena je visoka razina težnji i niska razina brige. Nezdravi perfekcionista također pokazuju visoku razinu perfekcionistačkih težnji, ali ujedno i visoku razinu brige. Naime, oni često brinu o tome hoće li pogriješiti, sumnjaju u vlastite odluke i postupke, osjećaju nesklad između svojih visokih očekivanja i stvarnih postignuća, skloni su samokritici i brinu o tome hoće li zadovoljiti visoka očekivanja drugih ljudi.

Rezultati istraživanja provedenih u Hrvatskoj također ukazuju na to da su različiti aspekti perfekcionizma povezani s pozitivnim i negativnom indikatorima prilagodbe. Tako je utvrđeno da je pozitivan ili adaptivni perfekcionizam u pozitivnoj korelaciji sa školskim uspjehom (Kolić-Vehovec i Rončević, 2003.) i uspjehom na studiju (Jurin, Bratko i Lauri Korajlija, 2007.), pozitivnim aspektima samovrednovanja studenata (Lebedina Manzoni i Lotar, 2011.) i njihovim zadovoljstvom životom (Gilman, Ashby, Sverko, Florell i Varjas, 2005.). S druge strane, negativan ili neadaptivni perfekcionizam u pozitivnoj je korelaciji s negativnim indikatorima prilagodbe poput poremećaja prehrane (Pokrajac-Bulian, Ambrosi-Randić i Kukić, 2008.), anksioznosti (Lauri Korajlija i Jokić-Begić, 2011.), depresivnosti (Jurin i sur., 2007., Lebedina Manzoni i Lotar, 2011.) i usamljenosti (Ivanov, Penezić i Gregov, 1998.).

Razvoj perfekcionizma

Perfekcionizam ima svoje korijene u djetinjstvu, pri čemu roditelji imaju ključnu ulogu u njegovu razvoju. Flett, Hewitt, Oliver i Macdonald (2002; prema Stoeber i Childs, 2011) predlažu tri hipoteze o tome kako roditelji mogu utjecati na razvoj perfekcionizma kod djece i adolescenata. Prema prvoj hipotezi, koja se temelji na teoriji socijalnog učenja, djeca i adolescenti imitiraju perfekcionizam svojih roditelja zbog čega i oni sami razvijaju perfekcionizam. Nekoliko istraživanja koja su ispitivala povezanost između perfekcionizma sveučilišnih studenata i perfekcionizma njihovih roditelja je potvrdilo ovu hipotezu (Chang, 2000., Frost, Lahart i Rosenblate, 1991.; prema Stoeber i Childs, 2011.). Vieth i Trull (1999.) utvrdili su kako perfekcionizam djeteta u većoj mjeri korelira s perfekcionizmom roditelja istog roda. Druga je hipoteza o roditeljskom pritisku, a temelji se na modelima socijalizacije koji uključuju socijalna očekivanja i socijalne reakcije roditelja. Ako roditelj od djeteta očekuje da bude savršeno (socijalna očekivanja), a dijete u tome ne uspije, odnosno ukoliko

ne zadovolji očekivanja roditelja, ono podliježe ostrim kritikama roditelja (socijalna reakcija). Djeca koja podliježu takvom ponašanju roditelja pod rizikom su da razviju neadaptivni perfekcionizam na način da internaliziraju visoka očekivanja roditelja i s time povezanu negativnu samoevaluaciju (Rice, Lopez i Vergara, 2005.). Treća hipoteza o razvoju perfekcionizma kod djece odnosi se na utjecaj različitih roditeljskih odgojnih stilova. Autoritarno roditeljstvo, kojemu je svojstvena prekomjerna zahtjevnost i kontrola popraćena kaznama i ograničenjima, može predstavljati značajan faktor u razvoju neadaptivnog perfekcionizma (Flett, Hewitt i Singer, 1995.). S druge strane, autoritativni roditelji koji razumno primjenjuju disciplinu uz istovremeno pružanje topline i podrške djetetu mogu utjecati na djetetov razvoj adaptivnog perfekcionizma (Miller-Day i Marks, 2006.; prema Stoeber i Childs, 2011.).

Povezanost privrženosti roditeljima i perfekcionizma

Kvaliteta privrženosti roditeljima predstavlja jednu od važnijih odrednica razvoja adaptivnog ili nedaptivnog perfekcionizma kod djece i adolescenata. U istraživanju koje su Rice i Mirzadeh (2000.) proveli sa studentima pokazalo se kako adaptivni perfekcionista, kao i neadaptivni perfekcionista, imaju visoke osobne standarde te teže urednosti i organiziranosti. Kod neadaptivnih perfekcionista otkrivena je prisutnost povišene razine zabrinutosti zbog pogrešaka i sumnje u vlastitu izvedbu u odnosu na adaptivne perfekcionista i neperfekcionista. Neadaptivni perfekcionista također su naveli kako roditelji imaju u odnosu na njih visoka očekivanja i izrazito su skloni kritikama. Utvrđena je značajna razlika između adaptivnih i neadaptivnih perfekcionista s obzirom na kvalitetu privrženosti roditeljima, pri čemu su se neadaptivni perfekcionista pokazali nesigurno privrženima, a adaptivni perfekcionista sigurno privrženima svojim roditeljima. Djeca koja su sigurno privržena roditeljima mogu prihvatiti svoje poželjne, ali i nepoželjne osobine, kao i činjenicu da su manje savršena od drugih i da su unatoč tome sposobna opisati sebe u pozitivnom svjetlu, što može pozitivno utjecati na razvoj adaptivnog perfekcionizma (Harter, Waters i Whitesell, 1998.). Pojedinci koji su sigurno privrženi roditeljima također u većoj mjeri usvajaju pozitivne aspekte perfekcionizma roditelja u odnosu na nesigurno privržene pojedince koji usvajaju neadaptivne aspekte perfekcionizma roditelja (Snell, Overbey i Brewer, 2005.; prema Saya, 2006.). Podržavajuća obiteljska okolina može služiti kao „zaštitna mreža“ za adaptivne perfekcionista koja im pomaže da teže prema vlastitim ciljevima, pri čemu percipiraju da su bezuvjetno voljeni, prihvaćeni i da im je dana podrška od vlastitih roditelja neovisno o rezultatu njihove izvedbe (DiPrima, Ashby, Gniska i Noble, 2011.). U istraživanju koje su proveli Flett i sur. (2002, prema Stoeber i Childs, 2011.) pokazalo se da je kod sudionika s nesigurnim stilom privrženosti (preokupiranim i plašljivim stilom privrženosti) prisutna viša

razina neadaptivnog perfekcionizma (društveno propisanog perfekcionizma) nego kod sigurno privrženih sudionika, dok adaptivni perfekcionizam (sebi-usmjeren i drugima-usmjeren perfekcionizam) nije bio povezan niti s jednim stilom privrženosti. Neadaptivni perfekcionizam razvija se u okolini u kojoj je kvaliteta privrženosti između djeteta i roditelja niska, u kojoj roditelji imaju visoka očekivanja od vlastite djece, pritom su izrazito zahtjevni i kritični te su manje brižni i u manjoj mjeri zadovoljavaju potrebe vlastitog djeteta (Rice, Ashby i Preusser, 1996.). Roditelji nedaptivnih perfekcionista nedosljedni su u svome odobravanju ili pak pokazuju potpuno neodobravanje prema svojoj djeci te takav obrazac ponašanja roditelja također može utjecati na razvoj nesigurne privrženosti djeteta (Sorotzkin, 1998.). Nedaptivni perfekcionista i nesigurno privrženata djeca imaju slične strategije emocionalne regulacije, tj. oni potiskuju svoje emocionalne potrebe kako bi bili prihvaćeni od roditelja i zadržali roditelje uz sebe (von Salisch, 2001.).

Dosadašnja istraživanja su se u većoj mjeri usmjerila na ispitivanje perfekcionizma kod djece ili studenata, ponajprije darovitih učenika i studenata (Chan, 2010., Parker, 1997., Parker i Adkins, 1995.), dok je manje istraživanja izraženosti zdravog ili nezdravog perfekcionizma kod adolescenata (Gilman i Ashby, 2003.). Slično tome, istraživanja privrženosti roditeljima u većoj su se mjeri provodila s djecom nego adolescentima, a tek u novije vrijeme u istraživanjima se pokazuje sve veći interes u primjeni teorije privrženosti u područjima životnog vijeka nakon djetinjstva, tj. u adolescenciji i mlađoj odrasloj dobi (Arnett, 1999.). Takva istraživanja u najvećoj su mjeri ispitivala povezanost privrženosti roditeljima s različitim indikatorima dobrobiti adolescenata ili pak internaliziranim i eksternaliziranim problemima adolescenata, dok je znatno manje istraživanja koja su proučavala odnos privrženosti roditeljima i perfekcionizma kod adolescenata. Koliko je nama poznato, kod nas do sada nisu provedena istraživanja o odnosu između privrženosti adolescenata roditeljima i izraženosti njihovog perfekcionizma. Ovo istraživanje pridonosi spoznajama dosadašnjih istraživanja u ovom području ispitujući kvalitetu odnosa privrženosti roditeljima u razdoblju adolescencije te njihove učinke na izraženost perfekcionizma kod adolescenata. Nadalje, većina istraživanja ispitivala je privrženost adolescenata roditeljima općenito ili pak privrženost majci. Iako istraživanja pokazuju kako djeca i adolescenti uspostavljaju različite odnose s očevima i majkama, uloga oca je u dosadašnjim istraživanjima bila zanemarena (Brown i Bakken, 2011., Smetana, Campione-Barr i Metzger, 2006.). U ovom istraživanju ispituju se zasebno privrženost adolescenata majci i privrženost ocu.

Glavni cilj ovog istraživanja bio utvrditi je li, i na koji način, kvaliteta privrženosti adolescenata majci i ocu povezana s različitim aspektima njihovog perfekcionizma te koji se aspekti perfekcionizma kod adolescenata mogu najbolje objasniti na

temelju kvalitete privrženosti majci i ocu. Dodatan je cilj provjeriti jesu li adaptivni i neadaptivni aspekti perfekcionizma podjednako izraženi među adolescentima različitog roda. S obzirom na rezultate navedenih istraživanja, može se pretpostaviti da će adolescenti koji su razvili kvalitetniji odnos privrženosti s majkom i ocem ujedno razviti adaptivni perfekcionizam, dok će adolescenti koji su manje kvalitetno privrženi majci i ocu u većoj mjeri razviti neadaptivni perfekcionizam.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 350 srednjoškolaca, od čega ih je 68% bilo ženskog roda. Sudjelovali su učenici od prvog do četvrtog razreda koji su pohađali dvije opće gimnazije u Zagrebu. Raspon dobi sudionika kretao se od 14-19 godina, a prosječna dob sudionika je 16.91 godina ($SD=1.25$). S obzirom da je uzorak sudionika istraživanja uključio samo učenike koji pohađaju opću gimnaziju, u uzorku je znatno više učenica nego učenika. Dodatne analize pokazale su da se u ovom uzorku učenici i učenice statistički značajno razlikuju s obzirom na dob ($t=-2,80$, $p<0,05$), tj. djevojke su u prosjeku starije ($M=17.03$, $SD=1.25$) od mladića ($M=16.13$, $SD=1.22$).

Instrumenti

Privrženost

Kako bi se procijenila kvaliteta i dimenzije privrženosti roditeljima, korišten je hrvatski prijevod (Miljević, 2011.) revidiranog *Inventara privrženosti roditeljima i vršnjacima* (*Inventory of Parent and Peer Attachment*; IPPA; Armsden i Greenberg, 1987.). Ovaj instrument konstruiran je s namjerom mjerenja afektivno-kognitivne dimenzije privrženosti adolescenata njihovim roditeljima i vršnjacima. Za potrebe ovog istraživanja korištene su skale privrženosti majci i privrženosti ocu. Svaka skala sadrži 25 čestica koje mjere tri dimenzije odnosa adolescenata s majkom, odnosno ocem: međusobno povjerenje, kvalitetu komunikacije i otuđenost. Svaka tvrdnja se procjenjuje na skali Likertovog tipa od 1 („gotovo nikad ili nikad“) do 5 („gotovo uvijek ili uvijek“). Ukupan rezultat sudionika, nakon što se obrnuto boduju negativno formulirane tvrdnje, dobije se sumiranjem svih 25 čestica pojedinačno za majku i za oca. Pri tomu niži rezultat označava nižu kvalitetu privrženosti.

Kako bi se provjerila faktorska struktura Skale privrženosti majci i Skale privrženosti ocu, na česticama ovih skala provedene su faktorske analize metodom glavnih komponenata. U obje analize izdvojile su se četiri komponente koje imaju karakteristične korijene veće od 1, a u skladu sa scree testom zadržana je samo jedna

komponenta. Zadržani faktor objašnjava 42.30% ukupne varijance na Skali privrženosti majci i 47.79% ukupne varijance na Skali privrženosti ocu. Slični rezultati dobiveni su u drugim istraživanjima kod nas, u kojima se pokazalo da čestice skale privrženost majci i privrženost ocu imaju najveća zasićenja na jednom faktoru, koji najvjerojatnije predstavlja ukupnu privrženost (Miljević, 2011.; Ručević i Duvnjak, 2010.).

Armsden i Greenberg (1987) su u istraživanju s adolescentima starim između 16 i 20 godina dobili visoke koeficijente unutarnje konzistencije za skale privrženosti majci (Cronbach $\alpha = .87$) i ocu (Cronbach $\alpha = .89$). U ovome istraživanju Cronbach α za Skalu privrženosti majci iznosi .94, a za Skalu privrženosti ocu .95. Ukupni rezultat svakog sudionika izražen je kao prosjek procjena na svih 25 čestica odgovarajuće skale.

Perfekcionizam

Perfekcionizam je ispitan Multidimenzionalnom skalom perfekcionizma (*Frost Multidimensional Perfectionism Scale*; Frost i sur., 1990.) koju su na hrvatski preveli Crnkić, Nakić i Roso (2006.; prema Zubčić i Vulić-Prtorić, 2008.). U izvornoj verziji upitnika utvrđena je šestfaktorska struktura perfekcionizma koju čine sljedeće dimenzije: organiziranost (mjeri važnost koju pojedinac pridaje urednosti i organizaciji), osobni standardi (mjeri visoke osobne standarde, ciljeve i visoka osobna očekivanja za izvedbu), roditeljska očekivanja (odnosi se na vjerovanje da roditelji imaju visoka očekivanja i postavljaju visoke standarde za pojedinca), roditeljska prigovaranja (odnosi se na vjerovanje da su roditelji previše kritični), zabrinutost zbog pogrešaka (daje procjenu negativnih reakcija na pogreške i sklonosti da se pogreške poistovjete s neuspjehom) i sumnja u vlastitu izvedbu (mjeri stupanj u kojem pojedinac sumnja u vlastitu sposobnost da učinkovito dovrši zadatak). Skala se sastoji od 35 tvrdnji, a slaganje s pojedinom tvrdnjom procjenjuje se na skali od 1 („u potpunosti se ne slažem“) do 5 („u potpunosti se slažem“).

Kako bi se provjerila konstruktna valjanost ovog upitnika provedena je komponentna analiza u kojoj je broj značajnih komponenti određen na temelju Kaiser-Guttmanova kriterija. Prvotna analiza rezultirala je s osam komponenti koje imaju karakterističan korijen veći od 1, a objašnjavaju 59.10% varijance rezultata. Na temelju scree testa zadržana su četiri faktora, a provedena komponentna analiza sa zadana četiri faktora uz varimax rotaciju pokazala je da oni zajedno objašnjavaju 45.59% varijance rezultata. Prvi faktor objašnjava 19.09% ukupne varijance, a čine ga sve čestice koje u izvornom upitniku imaju značajna zasićenja na dva faktora: zabrinutost zbog pogrešaka i sumnja u vlastitu izvedbu. Drugi faktor objašnjava 12.82% ukupne varijance a zasićen je svim česticama faktora osobnih standarda iz

izvornog upitnika. Treći faktor objašnjava 7.82% ukupne varijance, a zasićen je česticama koje u izvornom upitniku pripadaju faktoru organiziranosti. Četvrti faktor objašnjava 5.86% ukupne varijance a, kao i prvi faktor, nastao je spajanjem dvaju faktora iz izvornog upitnika koji su sadržajno slični: faktora roditeljskih očekivanja i faktora roditeljskih prigovaranja. Navedenu četverofaktorsku strukturu potvrdila je i nekolicina drugih autora (Hawkins, *Watt i Sinclair*, 2006.; Stoeber, 1998., Stumpf i Parker, 2000.), a u njihovim istraživanjima također je došlo do preklapanja faktora „zabrinutost zbog pogrešaka“ i „sumnja u vlastitu izvedbu“ te faktora „roditeljska prigovaranja“ i „roditeljska očekivanja“. Crnčić i sur. (2006., prema Zubčić i Vulić-Prtorić, 2008.) su u istraživanju provedenom na uzorku srednjoškolaca i studenata prve godine studija dobile peterofaktorsku strukturu ovog upitnika, gdje je došlo do preklapanja faktora roditeljskih očekivanja i roditeljskih prigovaranja, dok su Zubčić i Vulić-Prtorić (2008), na uzorku učenica drugog i trećeg razreda srednje škole, dobile šesterofaktorsku strukturu ovog upitnika.

U istraživanju Frosta i sur. (1990.) koeficijenti unutarnje konzistencije (Cronbach α) za šest subskala Multidimenzionalne skale perfekcionizma kretali su se u rasponu od .77 do .93, a pouzdanost ukupne skale iznosila je 0.90. Na temelju rezultata faktorske analize formirali smo četiri subskale perfekcionizma koje imaju zadovoljavajuću pouzdanost: Skalu zabrinutosti zbog pogrešaka i sumnje u vlastitu izvedbu od trinaest čestica ($\alpha = .83$), Skalu osobnih standarda od sedam čestica ($\alpha = .76$), Skalu roditeljskih prigovaranja i očekivanja od devet čestica ($\alpha = 0.77$) te Skalu organiziranosti koja sadrži šest čestica ($\alpha = .86$). Koeficijent unutarnje konzistencije (Cronbach α) za cijelu skalu iznosi .85. Rezultat pojedinog sudionika istraživanja na svakoj subskali izražen je kao prosjek njegovih/njezinih procjena na česticama određene subskale. Pri računanju ukupnog rezultata, kao i u izvornom upitniku, izostavljena je Skala organiziranosti jer je ona u niskim korelacijama s ostalim skalama. Ukupan rezultat izražen je kao prosjek procjena na preostale tri skale.

Osobni podaci

Pitanjima postavljenim u upitniku prikupljeni su podaci o rodu i dobi sudionika istraživanja.

Postupak

Istraživanje je provedeno uz odobrenje ravnatelja obje srednje škole. Roditelji učenika informirani su o provođenju istraživanja i dobiven je njihov pasivan pristanak, a učenici su dragovoljno pristali na sudjelovanje u istraživanju. Prije ispunjavanja upitnika učenicima je objašnjena svrha istraživanja i naglašeno im je da je sudje-

lovanje u istraživanju u potpunosti anonimno te da mogu odustati od istraživanja u bilo kojem trenutku. Ispitivanje je provodila jedna od autorica istraživanja sa cijelim razredom na dogovorenim satovima razrednika. Ukoliko su postojale određene nejasnoće tijekom ispunjavanja upitnika, učenici su mogli zatražiti pomoć.

Rezultati i rasprava

Razlike u perfekcionizmu učenika i privrženosti majci i ocu s obzirom na rod

Kako bi se ispitale rodne razlike u izraženosti perfekcionizma i privrženosti adolescenata roditeljima, korišten je t-test za nezavisne uzorke.

Tablica 1. Značajnost razlika između rezultata mladića i djevojaka na varijablama perfekcionizma i privrženosti roditeljima

Varijable	Rod	N	M	SD	t	p
Roditeljska prigovaranja i očekivanja	Mladići	111	2.33	0.66	1.56	.119
	Djevojke	234	2.21	0.67		
Zabrinutost zbog pogrešaka i sumnja u vlastitu izvedbu	Mladići	111	2.43	0.65	-0.56	.572
	Djevojke	232	2.47	0.72		
Organiziranost	Mladići	110	3.40	0.86	-3.11	.002
	Djevojke	236	3.70	0.86		
Osobni standardi	Mladići	111	3.31	0.68	1.19	.236
	Djevojke	236	3.21	0.75		
Privrženost majci	Mladići	110	4.06	0.62	-1.17	.245
	Djevojke	233	4.14	0.65		
Privrženost ocu	Mladići	107	3.88	0.71	2.21	.028
	Djevojke	222	3.67	0.84		

Rezultati prikazani u tablici 1 pokazuju kako je statistički značajna razlika s obzirom na spol sudionika dobivena samo u jednom aspektu perfekcionizma, na subskali organiziranosti ($t = -3.11$, $p < .01$), pri čemu su djevojke ($M = 3.70$, $SD = 0.86$) više organizirane od mladića ($M = 3.40$, $SD = 0.86$). Nalazi nekoliko istraživanja koja su koristila Multidimenzionalnu skalu perfekcionizma (Frost i sur., 1990), u skladu

su s rezultatima dobivenim u ovom istraživanju. U istraživanjima sa studentima fakulteta (Adkins i Parker, 1996.; Monteiro Amaral i sur., 2013.) i učenicima srednjih škola (Kolić-Vehovec i Rončević, 2003.) djevojke su se pokazale sklonije redu i organiziranosti u odnosu na mladiće, dok na ostalim subskalama perfekcionizma nisu dobivene statistički značajne rodne razlike.

U našem uzorku dobivena je statistički značajna razlika u kvaliteti privrženosti ocu s obzirom na rod sudionika istraživanja ($t=2.209$, $p<.05$), pri čemu su mladići ($M=3.88$, $SD=0.71$) privrženiji ocu u odnosu na djevojke ($M=3.67$, $SD=0.84$), dok razlika u kvaliteti privrženosti majci nije značajna. Rodne razlike u privrženosti ocu mogle bi se dijelom objasniti različitim obrascima socijalizacije, tj. različitim odnosima koje uspostavljaju djeca i roditelji istog i suprotnog roda. Tako neka istraživanja pokazuju da mladići biraju očeve kao figure privrženosti češće nego djevojke i u većoj mjeri im se obraćaju za savjet koji je više vezan uz njihov rod, dok djevojke imaju manje iskustava bliskosti s ocem od mladića (Paterson, Field i Pryor, 1994.). Također, odnos kćeri i oca je u većoj mjeri obilježen sukobima oko autonomije nego odnos sina i oca (Gullone i Robinson, 2005.). Budući da se u našem uzorku pokazalo da su mladići značajno mlađi od djevojaka, dodatno smo provjerili jesu li dobivene rodne razlike u privrženosti ocu dijelom odraz obilježja uzorka ovog istraživanja. Korelacijska analiza pokazala je da dob sudionika istraživanja nije povezana s perfekcionizmom, ali je značajno povezana s kvalitetom privrženosti ocu ($r=-.17$, $p<.01$), pri čemu su mladi učenici privrženiji ocu. Stoga smo, koristeći jednosmjernu analizu kovarijance, provjerili razlikuju li se rezultati mladića i djevojaka s obzirom na kvalitetu privrženosti ocu, uz kontrolu dobi kao kovarijata. U ovom slučaju pokazalo se kako razlika u kvaliteti privrženosti ocu između ženskih i muških sudionika nije statistički značajna ($F=3.23$, $p=.07$). Navedeni podaci upućuju na to da se razlike u kvaliteti privrženosti ocu između mladića i djevojaka u ovom uzorku istraživanja vjerojatno mogu pripisati razlikama u njihovoj dobi, a ne stvarnim razlikama u kvaliteti privrženosti. U istraživanju Armsdena i Greenberga (1987.) djevojke su se u odnosu na mladiće pokazale privrženije majkama, dok su se mladići u odnosu na djevojke pokazali privrženiji očevima, a slične rezultate dobio je i Vignoli (2009.) na uzorku francuskih adolescenata. Međutim, u nekim istraživanjima u kojima je na uzorku adolescenata primijenjen isti instrument nisu dobivene statistički značajne rodne razlike s obzirom na privrženost majci i ocu (Laible, Carlo i Roesch, 2004.; Ma i Huebner, 2008.; Miljević, 2011.).

Prijašnja istraživanja pokazuju da je kvaliteta privrženosti majci općenito veća od kvalitete privrženosti ocu, bez obzira na rod adolescenta (Lieberman, Doyle i Markiewicz, 1999.; Starells, 1994.). Prosječne procjene na skalama privrženosti majci i ocu (tablica 1) ukazuju na to da su djevojke i mladići u ovom uzorku u nešto ve-

ćoj mjeri privrženi majci nego ocu. Hazan i Shaver (1994.) navode da djeca stvaraju snažnije veze s onim figurama privrženosti koje su im dostupnije. Kako je majka upravo ona figura privrženosti koja je dostupnija od ostalih članova obitelji, adolescenti u većoj mjeri žele biti u blizini majke nego očeva i više se na nju oslanjaju u situacijama u kojima se javlja potreba za utjehom i podrškom (Hunter i Youniss, 1982.; Paterson i sur., 1994.).

Međusobna povezanost različitih aspekata perfekcionizma

U tablici 2 prikazane su interkorelacije rezultata učenika na subskalama koje mjere različite aspekte perfekcionizma, kao i povezanost različitih aspekata perfekcionizma učenika s mjerama privrženosti majci i ocu.

Tablica 2. Korelacije među ispitivanim varijablama

Varijable	1	2	3	4	5	6	7
1. Rod	-	-.08	.03	17**	-.06	.06	-.12*
2. Roditeljska prigovaranja i očekivanja		-	.43**	-.12*	.28**	-.47**	-.36**
3. Zabrinutost zbog pogrešaka i sumnja			-	.01	.38**	-.29**	-.30**
4. Organiziranost				-	.25**	.22**	.19**
5. Osobni standardi					-	-.01	-.01
6. Privrženost majci						-	.50**
7. Privrženost ocu							-

Legenda: * $p < .05$; ** $p < .01$; rod: 0=muški, 1=ženski

Aspekti perfekcionizma koji ukazuju na zabrinutost zbog pogrešaka/sumnju u vlastitu izvedbu i izraženost osobnih standarda značajno su pozitivno povezani ($r = .38$, $p < .01$). Dobiveni rezultati upućuju na karakteristike neadaptivnih perfekcionista koji postavljaju nerealno visoke ciljeve, te pokazuju veću razinu zabrinutosti ukoliko pogriješe, jer za njih to znači da nisu uspjeli ostvariti zadani cilj, a istovremeno, pri nastojanju da ostvare taj cilj, razvijaju sumnju u uspješnost njegova ostvarivanja (Frost i sur., 1990; Rice i Mirzadeh, 2000.). Dobivena je također i značajna

pozitivna korelacija između subskala roditeljskih prigovaranja i očekivanja i osobnih standarda adolescenata ($r=.28$, $p<.01$). Povećanjem težnje prema visokim osobnim standardima povećava se i razina očekivanja roditelja i njihove kritičnosti. Navedeno podupire definiciju neadaptivnih perfekcionista koji su skloni postavljanju visokih osobnih standarda, a pritom imaju roditelje koji su u većoj mjeri zahtjevni i kritični i imaju od njih visoka očekivanja (Greblo, 2012), što potvrđuju i nalazi istraživanja koje su proveli Rice i Mirzadeh (2000.). Značajna pozitivna korelacija između rezultata na subskalama organiziranosti i osobnih standarda ($r=.25$, $p<.01$) ukazuje na to da su adolescenti s visokim osobnim standardima skloniji redu i organiziranosti. Kako se radi o adaptivnoj dimenziji perfekcionizma (organiziranost) i adaptivnoj funkciji osobnih standarda, očekivano je da će te dvije subskale biti pozitivno povezane. Navedeni rezultati u skladu su s rezultatima istraživanja kojeg su provele Kolić-Vehovec i Rončević (2003.) s učenicima drugih i trećih razreda gimnazije, u kojem je također utvrđena pozitivna povezanost između skala perfekcionizma koje mjere organiziranost i osobne standarde. Naši rezultati pokazuju kako je skala koja se odnosi na osobne standarde značajno pozitivno povezana i s adaptivnim i s nedaptivnim aspektima perfekcionizma, što je u skladu s istraživanjima koja pokazuju da se zdravi i nezdravi perfekcionista ne razlikuju s obzirom na izraženost osobnih standarda nego je za njihovo razlikovanje ključna razina izraženosti neadaptivnih evaluacijskih briga (Stoeber i Otto, 2006.). Istraživanje Frosta i sur. (1993.) pokazalo je da su faktori zabrinutosti zbog pogrešaka i sumnje u vlastitu izvedbu te roditeljskih prigovaranja i roditeljskih očekivanja aspekti nadređene dimenzije neadaptivnog perfekcionizma. U skladu s time je i značajna umjerena pozitivna korelacija ($r=.43$, $p<.01$) između skala koje mjere ove aspekte perfekcionizma dobivena u našem istraživanju. Neadaptivni perfekcionista u odnosu na adaptivne perfekcionista pokazuju povišenu razinu zabrinutosti zbog pogrešaka i sumnju u vlastitu izvedbu, pri čemu navode kako imaju roditelje koji su vrlo kritični i koji imaju od njih previsoka očekivanja (Rice, Ashby i Slaney, 1998.; prema Saya, 2006.).

Povezanost kvalitete privrženosti majci i ocu s različitim aspektima perfekcionizma

Glavni cilj ovog istraživanja bio je utvrditi u kolikoj je mjeri kvaliteta privrženosti adolescenata majci i ocu povezana s različitim aspektima njihovog perfekcionizma. S obzirom na rezultate dosadašnjih istraživanja, pretpostavili smo da će adolescenti koji su razvili manje kvalitetan odnos privrženosti majci i ocu u većoj mjeri razviti neadaptivni perfekcionizam, dok će veća privrženost majci i ocu biti pozitivno povezana s adaptivnim aspektima perfekcionizma. Korelacije između rezultata adolescenata na mjerama privrženosti majci i ocu i njihovih rezultata na subskalama

perfekcionizma (tablica 2) u skladu su s navedenim hipotezama. Subskala perfekcionizma koja mjeri roditeljska prigovarivanja i očekivanja značajno je negativno povezana s kvalitetom privrženosti majci ($r = -.47, p < .01$) i ocu ($r = -.36, p < .01$). Prema Rice i Mirzadeh (2000.), što su roditelji manje kritični i zahtjevniji te dosljedniji u ispunjavanju djetetovih potreba, to je veća vjerojatnost da će dijete razviti adaptivan perfekcionizam i uspostaviti kvalitetan privrženi odnos sa svojim roditeljima. Rezultati na subskali koja mjeri zabrinutost zbog pogrešaka i sumnju u vlastitu izvedbu također su značajno negativno povezani s kvalitetom privrženosti majci ($r = -.29, p < .01$) i ocu ($r = -.30, p < .01$). Neka istraživanja ukazuju na to da nekvalitetan odnos između djeteta i roditelja može kod djeteta utjecati na osjećaje nepovezanosti i nesigurnosti u vlastite sposobnosti. Kako bi se uspjela nositi s tim osjećajima manje vrijednosti, nesigurno privržena djeca nastoje se prikazati savršenima da bi na taj način prikrla vlastitu nesavršenost ili pak izbjegla otkriti vlastite mane i neuspjehe (Flett i sur., 2002; prema Saya, 2006.). Kvaliteta privrženosti majci ($r = .22, p < .01$) i ocu ($r = .19, p < .05$) značajno je pozitivno povezana s adaptivnim aspektom perfekcionizma koji se odnosi na sklonost adolescenata organiziranosti. U istraživanja koje su proveli Rice i Mirzadeh (2000) također se pokazalo da je organiziranost pozitivno povezana s kvalitetnijim odnosima s roditeljima, tj. sa sigurnom privrženosti roditeljima.

Kako bi odredili u kolikoj mjeri kvaliteta privrženosti majci i ocu doprinosi objašnjenju perfekcionizma kod adolescenata proveli smo hijerarhijske regresijske analize s različitim aspektima perfekcionizma i ukupnim perfekcionizmom kao kriterijima te rodnom sudionika istraživanja i varijablama privrženosti majci i ocu kao prediktorima (tablica 3). U svim analizama u prvom koraku unesen je rod sudionika istraživanja, a u drugom koraku u jednadžbu multiple regresije unesene su varijable privrženosti majci i privrženosti ocu. Kako bi provjerili objašnjavaju li interakcije roda i privrženost majci te roda i privrženosti ocu značajnu proporciju varijance pojedinih dimenzija perfekcionizma i ukupnog perfekcionizma, ove su varijable unesene u trećem koraku u jednadžbu multiple regresije. U svim slučajevima pokazalo se da interakcije roda i privrženost majci i ocu nisu značajne te ovaj korak nije uvršten u završnu analizu..

Iz tablice 3 vidljivo je, u skladu s korelacijskim analizama, kako je doprinos roda sudionika i kvalitete privrženosti majci i ocu objašnjenju rezultata na subskali osobnih standarda zanemariv. Interkorelacije rezultata na subskalama perfekcionizma pokazale su da osobni standardi imaju adaptivnu i neadaptivnu funkciju te vjerojatno zbog toga nije utvrđena povezanost kvalitete privrženosti majci i ocu s ovom dimenzijom perfekcionizma. Stoga bi u daljnjim istraživanjima trebalo razjasniti u kolikoj su mjeri obiteljski odnosi povezani s adaptivnom i neadaptivnom funkcijom osobnih standarda. Rod adolescenata značajan je prediktor rezultata na subskali

Tablica 3. Objašnjenje različitih aspekata perfekcionizma kod adolescenata na temelju njihove privrženosti majci i ocu – sumarni rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza

Prediktori	Kriteriji		Organiziranost		Roditeljska prigovaranja		Zabrinutost i sumnja		Ukupni perfekcionizam	
	β	ΔR^2	β	ΔR^2	β	ΔR^2	β	ΔR^2	β	ΔR^2
1. korak		.004		.029**		.005		.002		.001
Rod	-.07		.17**		-.07		.04		-.04	
2. korak		.001		.058**		.247**		.116**		.134**
Rod	-.07		.18**		-.08		.03		-.05	
Privrženost majci	-.02		.13*		-.39**		-.19**		-.26**	
Privrženost ocu	-.01		.15*		-.17**		-.20**		-.16**	
	$R^2 = .005$ $F(3,321) = .28$	$R^2 = .087$ $F(3,320) = 10.06^{**}$	$R^2 = .252$ $F(3,320) = 35.93^{**}$	$R^2 = .118$ $F(3,320) = 14.27^{**}$	$R^2 = .135$ $F(3,317) = 16.49^{**}$					

* $p < .05$, ** $p < .01$

organiziranosti ($\beta=.17$, $p<.01$) i objašnjava 2.9% varijance kriterija. Djevojke su, u odnosu na mladiće, sklonije redu i organiziranosti. U drugi blok unesene su varijable privrženosti majci i privrženosti ocu kojima je objašnjeno dodatnih 5.8% varijance rezultata na navedenoj subskali, a obje su se varijable pokazale podjednako značajnima u objašnjenju ovog aspekta perfekcionizma ($\beta=.13$ za majku, $\beta=.15$ za oca, $p<.05$). Kao što je vidljivo iz tablice 3, u prvom koraku hijerarhijskih regresijskih analiza, pokazalo se da je udio varijable roda sudionika u objašnjenju varijance kriterija perfekcionizma značajan jedino za kriterij organiziranosti. Uvođenjem privrženosti majci i ocu kao prediktora u drugom koraku regresijske analize, uz kontrolu doprinosa roda sudionika istraživanja, pokazalo se kako je jedinstveni doprinos ovih varijabli u objašnjenju perfekcionizma veći za kriterije koji mjere neadaptivne dimenzije perfekcionizma, posebice za kriterij roditeljskih prigovaranja i očekivanja. Varijable kvalitete privrženosti roditeljima objašnjavaju 24.7% varijance ovog aspekta perfekcionizma, pri čemu je slabija privrženost majci ($\beta= -.39$, $p<.01$) i ocu ($\beta= -.17$, $p<.01$) povezana s izraženijim doživljajem roditeljskog pritiska.

Varijable kvalitete privrženosti majci ($\beta= -.19$, $p<.01$) i ocu ($\beta= -.20$, $p<.01$) također su značajni negativni prediktori kriterija zabrinutosti zbog pogrešaka i sumnje u vlastitu izvedbu i, uz kontrolu roda sudionika, objašnjavaju 11.6% varijance ovog aspekta perfekcionizma. Slični rezultati dobiveni su i u objašnjenju rezultata na skali ukupnog perfekcionizma. Varijabla roda objašnjava neznajčajnih 0.9% varijance kriterija ukupnog perfekcionizma, dok su varijable kvalitete privrženosti majci ($\beta= -.26$, $p<.01$) i ocu ($\beta= -.16$, $p<.01$) značajni prediktori ukupnog perfekcionizma i objašnjavaju dodatnih 13.4% varijance ovog kriterija. Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza općenito pokazuju da će adolescenti koji su u manjoj mjeri privrženi majci i ocu vjerojatnije razviti neadaptivne aspekte perfekcionizma kao i neadaptivni perfekcionizam općenito, dok je kvaliteta privrženosti roditeljima pozitivno povezana s organiziranosti kao adaptivnim aspektom perfekcionizma. U istraživanju koje su proveli Rice i Mirzadeh (2000) pokazalo se da su nedaptivni perfekcionista nesigurno privrženi roditeljima, dok su adaptivni perfekcionista sigurno privrženi svojim roditeljima. Adaptivan perfekcionizam može se razviti iz jedinstvenog kvalitetnog odnosa s roditeljima, u kojemu nema negativnih posljedica koje bi mogle narušiti odnos između roditelja i djeteta, kao što su neprihvatanje i uskraćivanje ljubavi ukoliko dijete ne ostvari zadani cilj.

Ograničenja, doprinosi i prijedlozi za buduća istraživanja

Pri interpretaciji rezultata ovog istraživanja treba uzeti u obzir i neke nedostatke koji se ponajprije odnose na strukturu uzorka sudionika istraživanja. Uzorak je bio prigodan jer su sudionike činili isključivo učenici općih gimnazija. Zbog navedenog,

upitna je mogućnost generalizacije rezultata na ostatak populacije, kao i reprezentativnost uzorka za cjelokupnu populaciju. Također, u istraživanju je sudjelovao neravnomjeran broj muških i ženskih sudionika te bi u budućim istraživanjima trebalo obuhvatiti heterogeniji uzorak srednjoškolaca, npr. iz strukovnih srednjih škola, općih, jezičnih i matematičkih gimnazija, čime bi se pospješila ravnomjernost sudionika s obzirom na rod.

Ovo istraživanje je korelacijsko istraživanje, zbog čega nije moguće donositi uzročno posljedične zaključke s obzirom na dobivene rezultate. Budući da se radi o jednokratnom istraživanju, onemogućeno je donošenje zaključaka o vremenskom slijedu međusobnog utjecaja varijabli. Zbog navedenoga, u budućim istraživanjima bilo bi potrebno provesti longitudinalno istraživanje kojim bi se obuhvatile varijable korištene u ovome istraživanju i to na način da se prediktivna važnost pojedinih varijabli mjeri u realnom vremenskom slijedu, npr. utjecaj privrženost majci i ocu tijekom djetinjstva na razvoj adaptivnog i neadaptivnog perfekcionizma u adolescenciji. Drugi metodološki prigovor odnosi se na konceptualno preklapanje obilježja perfekcionizma i uzroka perfekcionistačkih težnji. Naime, etiologija perfekcionistačkih težnji nastoji se objasniti socijalnim reakcijama i socijalnim očekivanjima roditelja, a pri operacionalizaciji perfekcionizma osjetljivost na kritiku od strane značajnih drugih i percepcija njihovih visokih očekivanja smatraju se aspektima perfekcionizma (Greblo, 2012.). Zbog sadržajne sličnosti operacionalnih definicija aspekata roditeljstva i perfekcionizma kod djece, tj. obilježja korištenih mjernih instrumenata, veza među njima može biti prenaplaćena, te treba biti oprezan prilikom zaključivanja o etiologiji perfekcionizma. U ovom istraživanju nije ispitan međugeneracijski prijenos privrženosti i perfekcionizma s roditelja na dijete, što bi se moglo ispitati u budućim istraživanjima, jer roditelji mogu značajno utjecati kako na razvoj privrženosti tako i na razvoj perfekcionizma kod djece, odnosno adolescenata.

Individualne razlike u perfekcionizmu osobito dolaze do izražaja u školskom okruženju, a relevantne su i u radnom okruženju, sportu i općenito društvenom životu pojedinca, jer imaju utjecaja na njegove/njezine odnose s članovima obitelji, prijateljima, partnerima i suradnicima (Stoeber i Otto, 2006.). Stoga je važno istraživati perfekcionizam kao višedimenzionalni konstrukt koji uključuje pozitivna i negativna obilježja, kako bi se moglo poticati zdrav razvoj i ostvarivanje perfekcionistačkih težnji. Nalazi ovog istraživanja ukazuju na važnost kvalitete privrženosti roditeljima za razvoj adaptivnog i neadaptivnog perfekcionizma kod adolescenata.

LITERATURA

- Adkins, K. K. i Parker, W. D. (1996.). Perfectionism and suicidal preoccupation. *Journal of Personality*, 64, 529-543.
- Armsden, G. C. i Greenberg, M. T. (1987.). The Inventory of Parent and Peer Attachment: Individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16(5), 427-454.
- Arnett, J. J. (1999.). Adolescent storm and stress, reconsidered. *American Psychologist*, 54(5), 317-326.
- Barrow, J. C. i Moore, C. A. (1983.). Group interventions with perfectionistic thinking. *The Personnel and Guidance Journal*, 61(10), 612-615.
- Berk, L. E. (2008.). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Brown, B. B. i Bakken, J. P. (2011.). Parenting and peer relationships: Reinvigorating research on family-peer linkages in adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 21(1), 153-165.
- Cassin, S. E. i von Ranson, K. M. (2005.). Personality and eating disorders: A decade in review. *Clinical Psychology Review*, 25(7), 895-916.
- Chan, D. W. (2010.). Perfectionism among Chinese gifted and nongifted Students in Hong Kong: The use of the Revised Almost Perfect Scale. *Journal for the Education of the Gifted*, 34(1), 68-98.
- DiPrima, A., Ashby, J., Gnillka, P. i Noble, C. (2011.). Family relationships and perfectionism in middle-school students. *Psychology in the Schools*, 48(8), 815-827.
- Flett, G. L., Hewitt, P. L. i Singer, A. (1995.). Perfectionism and parental authority styles. *Individual Psychology*, 51(1), 50-60.
- Frost, R. O., Marten, P., Lahart, C. i Rosenblate, R. (1990.). The dimensions of perfectionism. *Cognitive Therapy and Research*, 14(5), 449-468.
- Frost, R. O., Heimberg, R. G., Holt, C. S., Mattia, J. I. i Neubauer, A. L. (1993.). A comparison of two measures of perfectionism. *Personality and Individual Differences*, 14(1), 119-126.
- Frost, R. O. i Steketee, G. (1997.). Perfectionism in obsessive-compulsive disorder patients. *Behaviour Research and Therapy*, 35(4), 291-296.
- Gilman, R. i Ashby, J. S. (2003.). A first study of perfectionism and multidimensional life satisfaction among adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 23(2), 218-235.
- Gilman, R., Ashby, J. S., Sverko, D., Florell, D. i Varjas, K. (2005.). The relationship between perfectionism and multidimensional life satisfaction among Croatian and American youth. *Personality and Individual Differences*, 39(1), 155-166.
- Greblo, Z. (2012.). Što se skriva iza pojma "perfekcionizam"? Povijest proučavanja i pregled različitih konceptualizacija perfekcionizma. *Psihologijske teme*, 21(1), 195-212.
- Gullone, E. i Robinson, K. (2005.). The Inventory of Parent and Peer Attachment - Revised (IPPA-R) for children: A psychometric investigation. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 12(1), 67-79.
- Hamacheck, D. E. (1978.). Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. *Psychology: A Journal of Human Behavior*, 15(1), 27-33.
- Hamilton, T.K. i Schweitzer, R. D. (2000.). The cost of being perfect: Perfectionism and suicide ideation in university students. *The Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 34(5), 829-35.

- Handley, A. K., Egan, S. J., Kane, R. T. i Rees, C. S. (2014.). The relationships between perfectionism, pathological worry and generalised anxiety disorder. *BMC Psychiatry*, 14:98, dostupno na <http://www.biomedcentral.com/1471-244X/14/98>.
- Harter, S., Waters, P. i Whitesell, N. R. (1998.). Relational self-worth: Differences in perceived worth as a person across interpersonal contexts among adolescents. *Child Development*, 69(3), 756-766.
- Hawkins, C. C., Watt, H. M. G., Sinclair, K. E. (2006.). Psychometric properties of the Frost Multidimensional Perfectionism Scale with Australian adolescent girls: Clarification of multidimensionality and perfectionist typology. *Educational and Psychological Measurement*, 66 (6), 1001-1022.
- Hazan, C. i Shaver, P. R. (1994.). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.
- Hewitt, P. L. i Flett, G. L. (1991.). Perfectionism in the self and social contexts: Conceptualization, assessment, and association with psychopathology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(3), 456-470.
- Hewitt, P. L., Flett, G. L. i Ediger, E. (1996.). Perfectionism and depression: Longitudinal assessment of a specific vulnerability hypothesis. *Journal of Abnormal Psychology*, 105(2), 276-280.
- Hunter, F. T. i Youniss, J. (1982.). Changes in functions of three relations during adolescence. *Developmental Psychology*, 18(6), 806-811.
- Ivanov, L., Penezić, Z. i Gregov, Lj. (1998.). Relacije usamljenosti i samoeфикаsnosti s nekim osobnim varijablama. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio filozofije, psihologije, sociologije i pedagogije*, 37(14), 53-66.
- Jurin, T., Bratko, D. i Lauri Korajlija, A. (2007.). Povezanost perfekcionizma, akademskog postignuća i depresivnosti studenata. *Socijalna psihijatrija*, 35, 161-168.
- Kolić-Vehovec, S. i Rončević, B. (2003.). Perfekcionizam, ispitna anksioznost i akademsko samopoimanje darovitih gimnazijalaca. *Društvena istraživanja*, 12(5), 679-702.
- Lauri Korajlija, A. i Jokić-Begić, N. (2011.). Perfectionism and anxiety sensitivity as predictors of trait anxiety. U: P. Buchwald, K. A. Moore i T. Ringeisen *Stress and anxiety: Application to education and health* (str. 123-132). Berlin: Logos Verlag.
- Laible, D. J., Carlo, G. i Roesch, S. C. (2004.). Pathways to self-esteem in late adolescence: The role of parent and peer attachment, empathy, and social behaviors. *Journal of Adolescence*, 27, 703-716.
- Lieberman, M., Doyle, A. B. i Markiewicz, D. (1999.). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: Associations with peer relations. *Child Development*, 70(1), 202-213.
- Lebedina Manzoni, M. i Lotar, M. (2011.). Simptomi depresivnosti i samoorijentirane kognicije. *Psihologijske teme*, 20(1), 27-45.
- Ma, C. Q. i Huebner, E. S. (2008.). Attachment relationships and adolescents' life satisfaction: Some relationships matter more to girls than boys. *Psychology in the Schools*, 45(2), 177-190.
- Miljević, T. (2011.). *Povezanost privrženosti roditeljima i samopoštovanja adolescenata s kvalitetom odnosa s vršnjacima*. Diplomski rad. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
- Monteiro Amaral, A. P., João Soares, M., Pereira, A. T., Carvalho Bos, S., Marques, M., Valente, J., Nogueira, V., Azevedo, M. H. i Macedo A. (2013.). Frost Multidimensional

- Perfectionism Scale: The Portuguese version. *Revista de Psiquiatria Clínica*, 40(4), 144-149.
- Pacht, A. R. (1984.). Reflections on perfection. *American Psychologist*, 39(4), 386-390.
- Parker, W. D. (1997.). An empirical typology of perfectionism in academically talented children. *American Educational Research Journal*, 34, 545-562.
- Parker, W. D. and Adkins, K. (1995.). The Incidence of perfectionism in honors and regular college students. *The Journal of Secondary Gifted Education*, 7, 303-309.
- Paterson, J. E., Field, J. i Pryor, J. (1994.). Adolescents' perceptions of their attachment relationships with their mothers, fathers and friends. *Journal of Youth and Adolescence*, 23(5), 579-600.
- Pokrajac-Bulian, A., Tkalčić, M., Kardum, I., Šajina, Š. i Kukić, M. (2009.). Perfekcionizam, privatna svijest o sebi, negativan afekt i izbjegavanje kao odrednice prejedanja. Društvena istraživanja, 18(1-2), 111-128.
- Raboteg-Šarić, Z. (2014.). Odnosi adolescenata s roditeljima i vršnjacima. U: A. Brajša-Žganec, J. Lopižić i Z. Penezić (ur.) *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva* (str. 125-147). Zagreb, Jastrebarsko: Hrvatsko psihološko društvo i Naklada Slap.
- Rice, K. G., Ashby, J. S. i Preusser, K. J. (1996.). Perfectionism, relationship with parents, and self-esteem. *Individual Psychology*, 52(3), 246-260.
- Rice, K. G., Lopez, F. G. i Vergara, D. (2005.). Parental/social influences on perfectionism and adult attachment orientations. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(4), 580-605.
- Rice, K. G. i Mirzadeh, S. A. (2000.). Perfectionism, attachment, and adjustment. *Journal of Counseling Psychology*, 47(2), 238-250.
- Ručević, S. i Duvnjak, I. (2010.). Povezanost reaktivne i proaktivne agresije, privrženosti i samopoštovanja adolescenata. *Psihologijske teme*, 19(1), 103-121.
- Saya, P. (2006.). *The relationship between attachment styles and perfectionism in high school students*. Magistarski rad. Ankara: Middle East Technical University. Dostupno na <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.458.6631&rep=rep1&type=pdf>
- Smetana, J. G., Campione-Barr, N. i Metzger, A. (2006.). Adolescent development in interpersonal and societal contexts. *Annual Review of Psychology*, 57, 255-284.
- Sorotzkin, B. (1998.). Understanding and treating perfectionism in religious adolescents. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 35(1), 87-95.
- Starells, M. E. (1994.). Gender differences in parent-child relations. *Journal of Family Issues*, 15(1), 148-165.
- Steinberg, L. i Silk, J. S. (2002.). Parenting adolescents. U: M. H. Bornstein (ur.), *Handbook of parenting* (Vol. 1, str. 103-133). Mahwah, N J: Lawrence Erlbaum Associates.
- Stoeber, J. (1998.). The Frost Multidimensional Perfectionism Scale: More perfect with four (instead of six) dimensions. *Personality and Individual Differences*, 24(4), 481-491.
- Stoeber, J. i Childs, J. H. (2011.). Perfectionism. U: R. J. R. Levesque (ur.), *Encyclopedia of adolescence* (Vol. 4, str. 2053-2059). New York: Springer.
- Stoeber, J. i Otto, K. (2006.). Positive conceptions of perfectionism: Approaches, evidence, challenges. *Personality and Social Psychology Review*, 10(4), 295-319.
- Stumpf, H. i Parker, W. D. (2000.). A hierarchical structural analysis of perfectionism and its relation to other personality characteristics. *Personality and Individual Differences*, 28(5), 837-852.

- van Wel, F., Ter Bogt, T. i Raaijmakers, Q. (2002.). Changes in the bond and the well-being of adolescents and young adults. *Adolescence*, 37(146), 317-333.
- von Salisch, M. (2001.). Children's emotional development: Challenges in their relationships to parents, peers, and friends. *International Journal of Behavioral Development*, 25(4), 310-319.
- Vieth, A. Z. i Trull, T. J. (1999.). Family patterns of perfectionism: An examination of college students and their parents. *Journal of Personality Assessment*, 72(1), 49-67.
- Zubčić, T. i Vulić-Prtorić, A. (2008.). Multidimenzionalna skala perfekcionizma (MPS-F). U: Z. Penezić, V. Čubela Adorić, A. Proroković i I. Tucak Janković (ur.). *Zbirka psiholoških skala i upitnika – Svezak 4* (str. 23-35). Zadar: Sveučilište u Zadru.

The relationship between quality of attachment to parents and different aspects of perfectionism in adolescents

Abstract

The aim of this research was to examine to what extent the quality of attachment to parents is associated with various aspects of perfectionism among adolescents. This research was carried out with 350 high school students whose average age was 16 years. Data was collected using the Inventory of Parent and Peer Attachment – revised version (IPPA; Armsden and Greenberg, 1987) and the Frost Multidimensional Perfectionism Scale (Frost et al., 1990.). Based on the results of the factor analysis, four subscales that measure various aspects of perfectionism in adolescents were formed. Results showed that girls have a greater tendency to order and organization than boys, while gender differences on other dimensions of perfectionism were not significant. Hierarchical regression analyses showed that, controlling for the gender of the survey participants, attachment to mother and attachment to father were significant negative predictors of the total perfectionism score and maladaptive dimensions of perfectionism (concern over mistakes and doubts about actions, parental criticism and expectations) and significant positive predictors of adaptive perfectionism (organization). Attachment to parents was not significantly associated with the dimension of adolescents' personal standards. Research findings indicate the importance of the quality of the attachment relationships between parents and children for the development of adaptive and maladaptive perfectionism in adolescents.

Key words: perfectionism, attachment to parents, adolescents

